

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 2-762:27-789.5Францисканці(477.83/.86-21)“XII”
DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.2\(49\).2023.290240](https://doi.org/10.24144/2523-4498.2(49).2023.290240)

ФРАНЦИСКАНСЬКА МІСІЯ В ГАЛИЧІ XIII СТОЛІТТЯ: ІСТОРІЯ ТА ЛЕГЕНДА

Андрій Стасюк

кандидат історичних наук, завідувач науково-освітнього відділу Національного заповідника «Давній Галич», Галич
E-mail: aveandriy1987@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-1229-9236>

У статті розглядається питання щодо можливості заснування францисканської місії в Галичі, одному зі столичних центрів держави Романовичів XIII ст. Окремлена проблематика доволі опосередковано представлена в історіографії, а також мало відображена тогочасними джерелами. Водночас міноритська історична традиція, оперта на некритичне прочитання джерел, дає появу Братів Менших у Галичі 1238 роком, пов'язуючи фундацію конвенту з особою краківського князя Болеслава Сором'язливого. Ряд інших францисканських легенд про прибуття міноритів на Русь загалом і до Львова зокрема, також визначають XIII ст., як час започаткування тут місіонерської праці. Аналізуючи політико-релігійні обставини упродовж XIII ст., слід відзначити, що попри активність і сталість контактів різних правлячих князівських і королівських династій в Галичі з Римською курією, все ж пряме підтвердження про функціонування саме францисканської місії тут відсутні. Водночас соціально-економічні, культурні та політико-релігійні зв'язки середньовічного Галича із країнами латинської Європи добре представлені, як у письмових, так і в археологічних джерелах. Відтак, цілком ймовірно, що в столичному центрі Галицької землі існували окремі місійні осередки для адептів латинського обряду. Головно серед таких слід виокремити купців, групи міщан (можливо німецька громада), наймане рицарство, котрі потребували духовної опіки Католицької Церкви. Не виключено, що у XIII ст. поряд з іншим місійним духовенством, до цього процесу були долучені також францисканці.

Ключові слова: Галич, Галицька земля, францисканці, латинський обряд, римські папи, монастир, ченці, Русь, династія Романовичів.

Постановка проблеми. Вплив Римської Церкви на теренах руських князівств неодноразово був предметом наукових досліджень низки вітчизняних та іноземних істориків. Більшість таких студій присвячена діяльності ченців бенедиктинців (*Ordo Sancti Benedicti – OSB*), цистерціанців (*Ordo Cisterciensis – OCist*) й домініканців (*Ordo Praedicatorum – OP*) зокрема, та контактам римських пап з князями Русі загалом. Однак, вивчення місій Ордену францисканців (*Ordo Fratrum Minorum – OFM*) у землях династії Рюриковичів досі перебувало на периферії академічної науки.

Серед основних напрямів діяльності міноритів були терени Галицької, Волинської земель і Поділля, об'єднані від 1253 р. у королівство Русі. Орієнтація зовнішньої політики династії Романовичів на європейський Захід сприяла розвитку францисканських місій. Показово, що коронування Данила Романовича в середині XIII ст. відбулося в контексті екуменічних переговорів між Римом та Нікеєю. Натомість Брати Менші стали безпосередніми учасниками цього процесу. Організація та функціонування вікаріату Русі OFM XIV – першої третини XV ст. заклала фундамент католицьких церковних структур в низці сучасних країн Східної Європи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрочуд цікавою і водночас маловивченою є проблема започаткування місії міноритів у середньо-

вічному Галичі. Брак автентичних джерел та недостатня історіографічна база суттєво ускладнюють процес її об'єктивного висвітлення. Серед істориків, які присвятили окремі розвідки про діяльність Братів Менших у Галичі варто виділити Ісидора Шараневича [Szaraniewicz, 1888, s. 91–100], о. Антіна Петрушевича [Петрушевич, 1881, с. 18–19, 53–54], Йосипа Пеленського [Pelenski, 1914, s. 169–183; Пеленський, 2018], о. Алоїзія Карвацького [AFrK, Sygn. E-I-8, s. 3–40] та Даріуша Карчевського [Karczewski, 2013, s. 308–310]. Проте, жоден з дослідників не ставив собі за мету спеціально вивчити організацію та функціонування такої місії у столиці Галицької землі або загалом на Русі.

Мета дослідження полягає у всебічному вивченні передумов та обставин можливого заснування францисканської місії в Галичі у XIII ст., в контексті поширення міноритів на терени Русі перед монгольським вторгненням. Реалізація поставленої мети передбачає виконання наступних завдань, а саме критичного аналізу джерельної та історіографічної бази, характеристики історико-релігійної ситуації у Східній Європі XIII ст., визначення ролі та впливу францисканських ченців в місіонерській діяльності Католицької церкви в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Становлення францисканських орденських структур у центрально-європейських державах упродовж 20–30-х років XIII ст. сприяло просуванню впливів міноритів далі на

Схід Європи до князівств Русі, володарі яких разом із грецькими, сербськими та болгарськими правителями тяжіли до «Грецької (православної) ойкумени».

Першочергове завдання, сформоване Римською курією перед місіонерами, які проповідували серед православного населення, полягало у подоланні так званої «схизми» та забезпеченні релігійних потреб місцевих католицьких громад. Постійна присутність останніх (літописні – *Латининь, Латина*) на Русі зумовлювалася вигідним транзитним торговельним розташуванням руських земель та значними господарськими ресурсами. Через землі Рюриковичів проходили численні маршрути європейських «купців-латинян». Активною була й матримоніальна політика руських князів, спрямована на союзи із сусідніми католицькими династіями – головно Арпадів та П'ястів [Войтович, 2006, с. 24–26; Abraham, 1904, с. 45–72].

Присутність латинського духівництва на Русі чітко простежується як у писемних, так і археологічних джерелах упродовж другої половини X – першої третини XIII ст. [Abraham, 1904, с. 3–44; Чубатий, 1965, с. 172–188, 331–338, 551–573, 576–596; Томенчук, 2000, с. 3–12; Мельничук, 2009, с. 242–244]. Католицькими місіонерами тут, головно, були бенедиктинці й цистерціанці. Проте вже наприкінці 20-х – на початку 30-х років XIII ст. активну проповідницьку діяльність розгорнули домініканці.

Документи з папської канцелярії та агіографія св. Яцека (1183 – 1257) синхронно засвідчують, що брати-проповідники при монастирі ірландських бенедиктинців у Києві між 1228 – 1234 рр. започаткували окрему місію [ВР, 1982, с. 58–60, 65; МРН, 1884, с. 857–858]. Згідно Яна Длугоша (1415 – 1480) 1233 р. їх вигнав місцевий князь Володимир Рюрикович (1223 – 1238). Ченці, прибули, відтак у 1238 р. до Галича [Dlugossii, 1973, с. 283; Щавелева, 2004, с. 209, 363–364].

Поява на початку другої чверті XIII ст. домініканських місій на Русі активізувала місіонерську діяльність францисканців, яка, за оцінками вчених XIX – XX ст., проходила майже синхронно із Орденем проповідників [Reifenkugel, 1875, с. 413–421; Abraham, 1904, с. 164–165; Kantak, 1937, с. 272; Грушевський, 1993, с. 299; Чорний, 2011, с. 595–597]. Початок організації домініканців в руських землях добре висвітлений у середньовічних джерелах та історіографії, тому їхню можливу появу на Русі варто датувати *terminus post quem* 1228 р. [Kłoczowski, 1998, с. 301; Чорний, 2009, с. 259]. Натомість започаткування тут місіонерської діяльності францисканців однозначно з'ясувати важко через брак автентичних джерел та загалом недостатнє вивчення.

Згідно францисканської історичної традиції XVI – XIX ст., перші мінорити прибули на Русь у 30-х роках XIII ст. Офіційна історіографія ордену сформулювала за цей час основні легенди про заснування конвентів у Перемишлі (1235 р.), Львові (1236 р.) та Галичі (1238 р.). Таке обґрунтування появи

Братів Менших в руських землях (окрім Львова) сприймалося Римо-Католицькою Церквою у Галичині практично до початку XX ст.

Прибуття OFM до Галицької землі церковна католицька традиція, заснована на архівному матеріалі міноритської обителі святого Станіслава¹ в околицях Галича, пов'язувала із фундацією у місті 1238 р. францисканського монастиря Святого Хреста за сприяння сандомирського та краківського князя Болеслава V Сором'язливого (1226 – 1279) [Pełenski, 1914, с. 206]. Проте у 1917 р. конвент разом із давнім архівом був спалений внаслідок воєнних подій Першої світової війни (1914 – 1918 рр.) [AFrK, Sygn. E-I-8, с. 3–5]. Розповідь про появу Братів Менших у Галичі 1238 р. виникла на основі згадок «Хроніки європейської Сарматії» італійського ранньомодерного історика Алессандро Гваньїні (1534 – 1614). У параграфі, присвяченому князеві Болеславу, зазначено, що у 1237 р. той запросив францисканців із Праги до Кракова, і збудував для них костел. Продовжуючи сюжет, автор занотував, що наступного, тобто – 1238 р., було засновано монастир у Галичі [Гаваньїні, 2007, с. 111].

Інформація А. Гваньїні про фундацію францисканського конвенту в Галичі 1238 р., найімовірніше, запозичена від Я. Длугоша, де під цим же роком датується прибуття домініканців до Галича. Очевидно, італійський хроніст сплутав назву двох жебрачих орденів, адже у «Хроніці» автор помилково називав францисканцями – св. Яцека та папського легата до монголів ченця Асцеліна з Ломбардії (? – † після 1248 р.), які належали до Ордену проповідників [Гаваньїні, 2007, с. 109–110].

Безперечно, 1238 р. 12-ти річний польський князь не міг організувати місію францисканців до Галича, а тим паче збудувати для ченців конвент. Цікаво, що «легендарною» виглядає також фундація краківським правителем місцевого конвенту Братів Менших у 1237 р., яку правдоподібно здійснив тамтешній каштелян Теодор Грифіта (?–†1237) [Laduba, 1983, с. 369–381]. Тому, традиція галицьких францисканців про заснування їхнього монастиря Болеславом Сором'язливим у 1238 р. позбавлена історичного підґрунтя.

Не менш інтригуючи звучить легенда про прибуття у 30-х роках XIII ст. міноритів до Львова за сприяння галицького короля Коломана (1208 – 1241). Зокрема, 5 травня 1633 р. львівські мінорити опираючись на копію (радіше фальсифікат) втраченого привілею, який буцімто їм надав угорський правитель Галичини у 1235 р., пред'явили документ польському королю Владиславові IV Вазі (1595 – 1648) задля підтвердження монастирських володінь [Trajdos, 2001, с. 443]. Відтак, ця версія закріпилася в історіографії ордену упродовж XVII – XVIII ст.

Розповіді про заснування францисканських монастирів на Русі у 30-х роках XIII ст. неодноразово піддавали науковій критиці дослідники XIX – XXI ст.

¹ Костел святого Станіслава – давня галицька церква святого Пантелеймона збудована в кінці XII ст., приблизно з середини XIV ст. перебувала під юрисдикцією католицької громади Галича. Впродовж 1596 – 1945 рр. тут знаходився францисканський

монастир святого Станіслава, зараз діюча церква святого Пантелеймона Української Греко-Католицької Церкви в селі Шевченкове Галицької міської територіальної громади Івано-Франківської області, Україна.

Легендарність появи францисканців у Львові на початку XX ст. встановив Владислав Абрагам, а остаточно довів Тадеуш Трайдос. Львів, за словами вчених, станом на 1235 р. ще не був політичним центром Русі, а Коломан на той час вже втратив свій вплив у Галичині [Abraham, 1904, s. 189–190; Trajdos, 2001, s. 443–444]. Критичне спростування версій про львівську та галицьку фундацію OFM від XIII ст. довершив Д. Карчевський [Karczewski, 2013, s. 308].

Обґрунтування проникнення Братів Менших до Львова чи Галича, безумовно, мають, радше, легендарний, аніж історичний контекст. Проте, імовірність формування таких традицій на підставі раніших переказів або невідомих чи втрачених джерел, на наш погляд, не виключена. Більше того, «львівська легенда», через особу Коломана¹, безпосередньо тяжіє до галицьких реалій 20–30-х років XIII ст.

Зокрема, соціально-політична й релігійно-культурна ситуація в Галичі першої третини XIII ст. сприяла діяльності латинських місіонерів. Упродовж 1214–1219 та 1225–1234 рр. (з перервами) Галицькою землею володіли сини угорського короля Андрія II (1177–1235) – король Коломан і герцог Андрій (1210–1234). Відповідно, Галич (1214–1219, 1226–1230, 1232–1233/1234 рр.) був резиденцією угорських правителів [Nagirnyj, 2011, s. 187–188, 197–201].

Місто небезпідставно вважалося вагомим торгівельним центром, де постійно перебувала значна кількість іноземних купців, втім і католиків. На існування німецької колонії або про важливість німецького напряму торгівлі Галича вказує літописна згадка 1238 р. про наявність в граді «*Нѣмьцьскыхъ вратъ*» [МРН, 2017, s. 207]. Підтверджують існування в Галичі католицької церковної громади результати археологічних досліджень, під час яких були виявленні фундаменти латинських храмів першої половини XIII ст. [Мельничук, 2009, с. 362–376].

У цьому контексті варто звернути увагу на «феномен» галицьких ротонд XII–XIII ст. З 8-ми відомих центричних храмів на Русі – 5 виявлено у Галицькій землі, з них 4 безпосередньо на теренах столиці [Іоаннісян, 1994, с. 104]. Ротонди, в архітектурному плануванні латинського походження, проте функціональне призначення, на думку Олега Іоаннісяна, могло здійснюватися за обома обрядами [Іоаннісян, 1994, с. 106–111]. Окрім ротонд, на галицькому підгородді археологи дослідили фундаменти католицького храму, більш відомого, як «Благовіщенська церква», датувавши його другою

половиною XII – 30-ми роками XIII ст. [Мельничук, 2009, с. 370–371]².

Опосередкованим підтвердженням діяльності католицьких місіонерів на Русі в першій третині XIII ст., втім у Галичі, можуть слугувати листи римських пап до руських князів з 1227 і 1231 рр. Адресатами таких послань дослідники часто вказують галицьких правителів – Мстислава Мстиславича (1176–1228) та Данила Романовича (1201–1264) [Abraham, 1904, s. 105–107; Чубатий, 1965, с. 586–587; Nagirnyj, 2011, s. 197; Паславський, 2012, с. 26].

Певну роль у таких контактах могли відіграти й мінорити. Адже 17 травня 1233 р. буллою «*Pro zelo fidei*» («*Прагнучи до віри*») папа Григорій IX (1227–1241) доручив Братам Меншим навернення невірних, подолання «схизми» та ересі серед сарацин і поган [BF, 1759, р. 103]. Про започаткування францисканської місії у 1235 р. загалом на Русі згадує «*Хронологія монастиря Святого Іоана в Брні Ордену Міноритів Святого Франциска Конвентуалів з 1658 р.*» [Zakony, 1983, s. 436]. Інші чеські наративи міноритів XIV–XVII ст. між 1238–1240 рр. фіксують брата Творимира Богемця, що виконував уряд провінціала Польщі та Русі [Zakony, 1983, s. 354, 450].

Тим не менш «*руські епізоди*» у ранньомодерних францисканських хроніках варто розглядати критично. Інформація про використання у титулі чесько-польських провінційних міністрів додатку «*Russiae*» відсутня у будь-яких інших джерелах різнопланового географічного та хронологічного походження. Тому має рацію Д. Карчевський, що уживання такого титулу треба пов'язувати із працями пізніших компіляторів та копіїстів [Karczewski, 2013, s. 256].

Найдавніші автентичні повідомлення про францисканців у руських землях датовані 1242 р., збереглися у трьох листах з «*Великої хроніки*», Матвія Паризького (бл. 1200–1259), де повідомляється про татарську загрозу для країн Європи [Матузова, 1979, с. 107–171]. Один із авторів кореспонденції, вікарій польських міноритів Йордан (бл. 1195–1262) писав, що з відомої йому Русі татарами були прогнані Брати Проповідники та Брати Менші [Матузова, 1979, с. 130, 157]. Також анонімні домініканець (*frater R. de ordine Praedicatorum*) та мінорит (*J. de ordine fratrum Minorum*) – автори одного з послань 1242 р., розповідаючи про руйнування монголами Русі, зазначили, що таку інформацію отримали від руських біженців у Саксонії [Матузова, 1979, с. 131, 158].

Безпосередня поява францисканських місіонерів на

¹ Коломан після виїзду з Галича упродовж 1221–1241 рр. у відведених йому батьком землях всіляко сприяв жебрачим орденам. Зокрема, на середньовічній печатці Угорської провінції міноритів зображені два правителі, покровителі ордену в королівстві – Бела IV (*Rex*) та Коломан (*Dux*) [Homza, Sroka, 2009, s. 263]. Не менш цікава інформація про останнього під 1235 р., занотована в «*Анналах Міноритів*» – князь Русі і король Галичини, що перебував зі своєю дружиною Саломеєю (1212–1268) у чистоті шлюбу від першої подружньої ночі аж до своєї смерті [АМОФ, 1732, pp. 392–393]. Факт шотливості подружнього життя цієї сім'ї дозволяє припускати, що перед 1241 р. Коломан та Саломея могли вступити до світського (третього) чину OFM. Такої версії дотримується сучасна польська францисканська традиція та окремі вчені [Birkenmajer, 1925 s. 28; Fazekaš, 2008, s. 40].

² На тлі таких археологічних фактів цікавою виглядає легенда про цілоще джерело «Францискові очі», що розташоване між фундаментами ротонд в урочищі «Воскресенське» та «Прокаліїв сад». Переказ місцевих старожилів оповідає про монаха поляка на ім'я Франциск, котрого місцеві правителі запросили для переписування книг. Працюючи над рукописами чернець втратив зір, а під час одного з нападів татар на Галич, кочівники скинули Франциска з монастирської гори. Прийшовши до тьми сліпий, напівживий монах омився у джерелі, що протікало поруч і до нього повернувся зір. З того часу цілоще джерело місцевої люд називає «Францискові очі» [Драбчук, Дідух, 2007, с. 6–7]. Достеменно невідомо, про який саме історичний період йдеться у легенді, однак, важливо, що розповідь згадує польського монаха на ім'я Франциск, очевидно католика, можливо мінорита.

Русі між 1239 – 1240 рр. могла пов'язуватися з папською буллою Григорія IX серії «*Cum hora undecima*»¹, наданої Братам Меншим 11 червня 1239 р. [Karczewski, 2013, s. 256], якою понтифік уповноважив міноритів проповідувати та уділяти Святи Таїнства в землях сарацинів (*Saracenorum*), поган (*Paganorum*), греків (*Graecorum*), болгар (*Bulgrorum*), куманів (*Cumanorum* – половців) та інших невірних (*aliorumque infidelium*) [BF, 1759, pp. 269–270]. Серед згаданих у буллі народів не вказані русини, проте географічний діапазон поширення місіонерів, безумовно, сягав меж їхнього проживання. Натомість 21–22 березня 1245 р. папа Інокентій IV (1243 – 1254) видав чергову буллу із серії «*Cum hora undecima*» для францисканських ченців, відряджених в землі численних невірних народів Сходу, серед яких вперше у практиці міноритських місій виокремлено Русь [BF, 1759, pp. 360–361; BF, 1904, s. 83].

Опосередкованим підтвердженням того, що прибулі на Русь францисканські місіонери перед 1241 р. або ж після 1245 р. відвідали Галич є згадка Галичини на сторінках енциклопедії «*Про властивість речей*», авторства магдебурзького мінорита Бартоломея Англійського (бл. 1190 – 1250). Частина праці чернець присвятив середньовічній географії. Описуючи різні регіони відомого на той час Світу, автор згадував область у Європі – Галичину (*Galacia*)², яку ще називає Рутенією (*Rutenea*), як частину Русі [Матузова, 1979, с. 74, 77, 83, 85].

Свідчення Бартоломея Англійського є важливими з огляду на особливе місце Галичини у його розповіді про Русь. Цей унікальний випадок, на нашу думку, пояснюється походженням анонімного інформатора Бартоломея, добре обізаного зі статусом Галича і

Галицької землі, який надав необхідні знання з географії. Ймовірно, францисканець довідався про край в часи присутності тут угорців, можливо через осіб духовного сану. Відомий і факт перебування у Саксонії після 1241 р. біженців з Русі, які теж могли контактувати з Бартоломеєм. Втім, джерела інформації мінорита при описі Русі не встановлено.

Висновки. До кінця 60-х – початку 70-х років XIV ст. будь-які прямі, опосередковані чи «*легендарні*» свідчення про перебування францисканців у Галичі відсутні. Виключенням можуть бути тільки почергові підтвердження місіонерського привілею «*Cum hora undecima*» понтифіками у 1253, 1258, 1288, 1291, 1307, 1318 та 1321 рр. [BF, 1761 pp. 214; BF, 1768, p. 197; BF, 1904, pp. 35–37, 150, 211] для Братів Менших на Сході, де згадується й Русь. Акт руського старости Отто з Піліци (бл. 1340 – 1384) з 1367 р. повідомляє про заснування міноритами костелу Святого Хреста у Галичі [Петрушевич, 1881, с. 18–19]. Відповідно, біля 1370 р. галицький місіонерський осередок згаданий у реєстрі «*Вікаріату Русі*» OFM [BF, 1898, p. 602]. Надалі постійна присутність францисканців у Галичі добре відображена у джерелах й потребує ґрунтовного наукового опрацювання.

Отже, будь-які прямі автентичні джерельні свідчення щодо заснування й функціонування галицької місії Братів Менших у XIII ст. відсутні. Орденська історіографічна традиція про фундацію францисканського конвенту 1238 р. не витримує наукової критики. Однак, частково археологічні та опосередковано письмові джерела, а також політичні, соціально-економічні й культурні реалії Галича першої третини – середини XIII ст. допускають існування католицької громади, духівниками якої могли виступати місіонери з OFM.

Список використаних джерел

- Abraham, Władysław, 1904. *Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów: Nakładem Towarzystwa dla popierania nauki polskiej, t.1, 418 s.
- Annales Minorum seu trium Ordinum a S. Francisco institutorum auctore A. R. P. Luca Waddingo hiberno, 1732. (AMOF)*, Romae: Typis Rochi Bernarbo, t. 2, 668 p.
- Archiwum OO. Franciszkanów w Krakowie (AFrK). Alojzy Karwacki, sygn. E-I-8, s. 3–142.
- Birkenmajer, Zdzisław, 1925. *Z najstarszych dziejów zakonów serafickich w Polsce*, Krakow: s.n., 30 s.
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco, 1759. (BF)*. / Ed. Fr. J. B. Constantii, Fr. J. H. Sbaraleae, Romae: Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, t. 1, 798 p.
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco, 1761. (BF)*. / Ed. Fr. J. B. Constantii, Fr. J. H. Sbaraleae, Romae: Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, t. 2, 595 p.
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco, 1768. (BF)*. / Ed. Fr. D. A. Rossi, Romae: Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, t. 4, 602 p.
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco, 1898. (BF)*. / Ed. Reverendissimi patris magistri L. C. de Signia, Romae: Typis Vaticanis, t. 5, 643 p.
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco, 1904. (BF)*. / Ed. Reverendissimi patris magistri L. C. de Signia, Romae: Typis Vaticanis, t. 7, 774 p.

¹ *Cum hora undecima* (з лат. «Об одинадцятій годині») – серія папських булл для католицьких місіонерів, які відправлялися на Схід. Перша з них адресувалася 1235 р. домініканським ченцям, що отримали право причащати, сповідати, відлучати від Церкви, проповідувати та виконувати інші таїнства в землях «еретиків і

схизматиків». Назва походить із євангельського тексту від Матвія (20: 1–16).

² Бартоломей очевидно сплутав два співзвучні географічні терміни «Галація» (*Galatae, Galacia*) і «Галичина» (*Galiciae, Galitiae*), відомі європейським канцеляристам і хроністам XIII ст., які часто їх плутали [Nagimyj, 2011, s. 106].

- Bullarium Poloniae, 1982 (BP). / Ediderunt et curaverunt I. Sułkowska-Kuraś et St. Kuraś, Romae: PAN ; IH; KUL, t. 1: (1000 – 1342), 386 s.
- Długosii, Joannes, 1973. *Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae*. Lib. 5–6, Varsaviae: PWN, t. 3, 413 p.
- Fazekas, Erik, 2008. *Rády sv. Františka a Arpádovci. Príspevok k rozšíreniu rádov sv. Františka v Chorvátsku, Slavónsku a Dalmácii, Uhorsku a Poľsku*. Diplomová práca. Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra slovenských dejín. Školiteľ: Doc. Martin Homza, Dr., Bratislava, 79 s.
- Historia Scepusii* / Ed. M. Homza i St. A. Sroka. Bratislava; Kraków, 2009. vol. 1, 661 s.
- Kantak, Kamil, 1937. *Franciszkanie Polscy*, Kraków: Nakładem Prowincji Polskiej OO. Franciszkanów, 1937. t. 1. 1237 – 1517, 443 s.
- Karczewski, Dariusz, 2013. *Franciszkanie w monarchii Piastów i Jagiellonów w średniowieczu. Powstanie – rozwój – organizacja wewnętrzna*, Kraków: Wyd-wo AVALON, 521 s.
- Kłoczowski, Jerzy, 1998. Kontrata Ruska w polskiej prowincji dominikańskiej XIV – XVI wieku, *Україна: культурна спадщина, національні свідомість, державність*. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Я. Ісаєвича / Уклад Б. Якимович. Львів: Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, вип. 5, с. 301–309.
- Laduba, Gerard, 1983. Kto był fundatorem-założycielem klasztoru franciszkanów w Krakowie? *Zakony franciszkańskie w Polsce* / Red. J. Kłoczowski, Kraków: Prowincjałat OO. Franciszkanów Konwentalnych Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy, t. 1. Franciszkanie w Polsce średniowiecznej, cz. 1, s. 369–381.
- Monumenta Poloniae Historica, 1884*. (MPH) / Ed. A. Bielowski, Lwów: Wydany nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 4, 992 s.
- Monumenta Poloniae Historica, 2017*. (MPH) / Ed. D. Dąbrowski, A. Jusupović, Kraków–Warszawa: PAU, t. 16, 709 s.
- Nagirmij, Vitaliy, 2011. *Polityka zagraniczna księstw ziem Halickiej i Wołyńskiej w latach 1198 (1199) –1264*, Kraków: PAU, t. 12, 362 s.
- Pelenski, Józef, 1914. Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych, Kraków, 207 s.
- Reifenkugel, Karl, 1875. Die Gründung der Römisch-Katholischen Bisthümer in den Territorien Halicz und Wladimir. *Archiv für österreichische Geschichte*. Wien: in Commission bei Karl Gerold's Sohn, bd. 52. s. 403–473.
- Szaraniec, Izidor, 1888. Die Franciskaner-Kirche in Halitsch. *Mitteilungen der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historische Denkmale*. Wien, bd. 14. s. 91–100.
- Trajdos, Tadeusz, 2001. Dominikanie a franciszkanie we Lwowie do 1370 r. *Dzieje Podkarpacia*. Krosno: Podkarpackie Towarzystwo historyczne, t. 5 (*Początki chrześcijaństwa w Małopolsce*). s. 423–448.
- Zakony franciszkańskie w Polsce, 1983. / Red. J. Kłoczowski. Kraków: Prowincjałat OO. Franciszkanów Konwentalnych Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy, t. 1. *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej*. cz. 2–3. 515 s.
- Войтович, Леонтій, 2006. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква: Видавель Олександр Пшонківський, 2006. 782 с.
- Гаваньніні, Олександр, 2007. Хроніка європейської Сарматії / Упорядкув. та пер. з пол. о. Ю. Мицика. Київ: Вид. дім «Кисво-Могиллянська академія», 1006 с.
- Грушевський, Михайло, 1993. Історія України-Руси : В 10 т., 11 кн. Київ: Наукова думка, т. 3. 640 с.
- Драбчук, Іван, Дідух, Володимир, 2007. Галич запрошує. Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», 50 с.
- Іоаннісян, Олег, 1994. *Храми-ротонди в Древней Руси. Иерусалим в русской культуре*. Москва, с. 100–147.
- Лукомський, Юрій, 2008. Архітектура Княжого Галича XIII ст. *Доба короля Данила в науці, мистецтві, літературі (Матеріали Міжнародної наукової конференції 29–30 листопада 2007 р. Львів)*. Львів, с. 362–376.
- Матузова, Вера, 1979. Английские средневековые источники IX–XIII вв. Тексты, перевод, комментарий / Под ред. В. Т. Пашуто. Москва: Наука. 266 с.
- Мельничук, Олег, 2009. Стародавній Галич в історії католицької Церкви XII–XIV ст. (за археологічними даними). *Галицька митрополія в історії європейського християнства. Матеріали Міжнародної наукової конференції. Галич, 14 травня 2009 року*. Галич: Інформаційно-видавничий відділ Національного заповідника «Давній Галич», с. 242–244.
- Паславський, Іван, 2012. Яким «руським королем» папа Гонорій III адресував свого листа від 17 січня 1227 року? *Вісник НТШ*, Львів, ч. 48, с. 25–27.
- Пеленський, Йосип, 2018. Галич в історії середньовічного мистецтва на основі археологічних досліджень і архівних джерел, *Галич. Збірник наукових праць* / за ред. М. Волощука, Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2018, серія 2, вип. 4, 319 с.
- Петрушевич, Антін, 1881. *Историческое извѣстiе о церкви св. Пантелеймона близъ города Галича, теперь костель св. Станислава оо. Францискановъ, яко древнѣйшемъ памятникѣ романскаго зодчества на Галицкой Руси съ первой половины XIII столѣтiя*, Львовъ: Иждивеніе и собственность Ставропигійскаго Института, 119 с.
- Томенчук, Богдан, 2000. Давній Галич в історії Церкви (XII – початку XVII ст.), *Вісник Прикарпатського університету. Історія*, Івано-Франківськ: Плай, вип. 3, с. 3–12.
- Чорний, Модест, 2011. Організація домініканських монастирів у містах Центрально-Східної Європи XIII–XIV століть, *Actes testanibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича. УКРАЇНА: культурна спадщина, національна свідомість, державність* / Відп. ред. М. Литвин. Львів: НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, вип. 20, с. 727–736.
- Чорний, Модест, 2009. Формування земельної власності домініканських монастирів Галичини у XIII – першій половині XV ст., *Гуржійські історичні читання. Збірник наукових праць*, Черкаси, с. 259–263.
- Чубатий, Микола, 1965. *Історія Християнства на Русі-Україні*. Рим; Нью Йорк: Український Католицький Університет, т. 1 (*до 1353 р.*), 816 с.
- Щавелева Наталья, 2004. *Древняя Русь в «Польской истории» Яна Длугоша (Книги I–IV)*. Текст, перевод, комментарии / Под. ред. А. Назаренко, Москва: Памятки исторической мысли, 495 с.

References

- Abraham, Władysław, 1904. *Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów: Nakładem Towarzystwa dla popierania nauki polskiej, t.1, 418 old. (in Polish).
- Annales Minorum seu trium Ordinum a S. Francisco institutorum auctore A. R. P. Luca Waddingo hiberno*, 1732. (AMOF). Romae: Typis Rochi Bernarbo, t. 2, 668 old. (in Latin).

- Archiwum OO. Franciszkanów w Krakowie (AFrK). Alojzy Karwacki, sygn. E-I-8, s. 3–142. (in Polish).
- Birkenmajer, Zdzisław, 1925. *Z najstarszych dziejów zakonów serafickich w Polsce*, Krakow: s.n., 1925, 30 old. (in Polish).
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco*, 1759. (BF). / Ed. Fr. J. B. Constantii, Fr. J. H. Sbaraleae, Romae: Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, t. 1, 798 old. (in Latin).
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco*, 1761. (BF). / Ed. Fr. J. B. Constantii, Fr. J. H. Sbaraleae, Romae: Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, t. 2, 595 old. (in Latin).
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco*, 1768. (BF). / Ed. Fr. D. A. Rossi, Romae: Typis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide, t. 4, 602 old. (in Latin).
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco*, 1898. (BF). / Ed. Reverendissimi patris magistri L. C. de Signia, Romae: Typis Vaticanis, t. 5, 643 old. (in Latin).
- Bullarium franciscanum romanorum pontificum constitutiones, epistolas, ac diplomata continens tribus ordinibus minorum, clarissarum, et poenitentium a seraphico patriarcha Sancto Francisco*, 1904. (BF). / Ed. Reverendissimi patris magistri L. C. de Signia, Romae: Typis Vaticanis, t. 7, 774 old. (in Latin).
- Bullarium Poloniae*, 1982 (BP). / Ediderunt et curaverunt I. Sułkowska-Kuraś et St. Kuraś, Romae: PAN ; IH; KUL, t. 1: (1000 – 1342), 386 old. (in Latin).
- Długosii, Joannes, 1973. *Annales seu Cronicae ingliti regni Poloniae*. Lib. 5–6, Varsaviae: PWN, t. 3, 413 old. (in Latin).
- Fazekaš, Erik, 2008. *Rády sv. Františka a Arpádovci. Príspevok k rozšíreniu rádov sv. Františka v Chorvátsku, Slavónsku a Dalmácii, Uhorsku a Poľsku*. Diplomová pracá. Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta, Katedra slovenských dejín. Školiteľ: Doc. Martin Homza, Dr. Bratislava, 79 old. (in Slovak).
- Historia Scopusii* / Ed. M. Homza i St. A. Sroka, Bratislava; Kraków, 2009, vol. 1, 661 old. (in Slovak; in Polish).
- Kantak, Kamil, 1937. *Franciszkanie Polscy*, Kraków: Nakładem Prowincji Polskiej OO. Franciszkanów, 1937, t. 1. 1237 – 1517, 443 old. (in Polish).
- Karczewski, Dariusz, 2013. *Franciszkanie w monarchii Piastów i Jagiellonów w średniowieczu. Powstanie – rozwój – organizacja wewnętrzna*, Kraków: Wyd-wo AVALON, 521 old. (in Polish).
- Kłoczowski, Jerzy, 1998. Kontrata Ruska w polskiej prowincji dominikańskiej XIV – XVI wieku, *Ukraina: kulturalna spadshchyna, natsionalni svidomist, derzhavnist. Istorychni ta filolohichni rozvidky, prysviacheni 60-richchiu akademika Ya. Isaievycha* / Uklav B. Yakymovych, Lviv: Instytut ukrainoznavstva imeni I. Krypiakevycha, vyp. 5, s. 301–309. (in Polish).
- Laduba, Gerard, 1983. Kto był fundatorem-założycielem klasztoru franciszkanów w Krakowie? *Zakony franciszkańskie w Polsce* / Red. J. Kłoczowski, Kraków: Prowincjałat OO. Franciszkanów Konwentualnych Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy, t. 1. *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej. cz. 1*, s. 369–381. (in Polish).
- Monumenta Poloniae Historica*, 1884. (MPH) / Ed. A. Bielowski, Lwów: Wydany nakładem Akademii Umiejętności w Krakowie, t. 4, 992 old. (in Latin).
- Monumenta Poloniae Historica*, 2017. (MPH) / Ed. D. Dąbrowski, A. Jusupović, Kraków–Warszawa: PAU, t. 16, 709 old. (in Polish; in Slavic)
- Nagirnyj, Vitaliy, 2011. *Polityka zagraniczna księstw ziem Halickiej i Wołyńskiej w latach 1198 (1199) – 1264*, Kraków: PAU, t. 12, 362 old. (in Polish).
- Pełenski, Józef, 1914. *Halicz w dziejach sztuki średniowiecznej na podstawie badań archeologicznych i źródeł archiwalnych*, Kraków, 207 old. (in Polish).
- Reifenkugel, Karl, 1875. Die Gründung der Römisch-Katholischen Bisthümer in den Territorien Halicz und Wladimir, *Archiv für österreichische Geschichte*. Wien: in Commission bei Karl Gerold's Sohn, bd. 52, s. 403–473. (in German).
- Szaraniewicz, Izidor, 1888. Die Franciskaner–Kirche in Halitsch. *Mitteilungen der k. k. Central–Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historische Denkmale*, Wien, bd. 14, s. 91–100. (in German).
- Trajdos, Tadeusz, 2001. Dominikanie a franciszkanie we Lwowie do 1370 r. *Dzieje Podkarpacia*. Krosno: Podkarpackie Towarzystwo historyczne, t. 5 (*Początki chrześcijaństwa w Małopolsce*), s. 423–448. (in Polish).
- Zakony franciszkańskie w Polsce*, 1983. / Red. J. Kłoczowski, Kraków: Prowincjałat OO. Franciszkanów Konwentualnych Prowincji św. Antoniego i bł. Jakuba Strepy, t. 1. *Franciszkanie w Polsce średniowiecznej. cz. 2–3*, 515 old. (in Polish; in Latin).
- Voitovych, Leontii, 2006. Kniazha doba na Rusi: portrety elity [Princely age in Rus': portraits of the elite], Bila Tserkva: Vydavets Oleksandr Pshonkivskiy, 2006, 782 old. (in Ukrainian).
- Havanini, Oлександр, 2007. *Khronika yevropeiskoi Sarmatii* [Chronicle of European Sarmaty] / Uporiad-kuv. ta per. z pol. o. Yu. Mytsyka, Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademii», 1006 old. (in Ukrainian).
- Hrushevskiy, Mykhailo, 1993. *Istoriia Ukrainy-Rusy* [History of Ukraine-Rus']: V 10 t., 11 kn., Kyiv: Naukova dumka, t. 3, 640 old. (in Ukrainian).
- Drabchuk, Ivan, Didukh, Volodymyr, 2007. Halych zaprosuie [Halych invites], *Halych: Informatsiino-vydavnychiy viddil Natsionalnoho zapovidnyka «Davnii Halych»*, 50 old. (in Ukrainian).
- Ioannisian, Oleg, 1994. KHramy-rotundy v Drevnei Rusi [Rotunda temples in Ancient Rus'], *Ierusalim v russkoi kulture*, Moskva, s. 100–147. (in Russian).
- Lukomskiy, Yuriy, 2008. Arkhitektura Kniazhoho Halycha XIII st [The architecture of Halych of the 13th century], *Doba korolia Danyla v nautsi, mystetstvi, literaturi (Materialy Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii 29–30 lystopada 2007 r. Lviv)*, Lviv, s. 362–376. (in Ukrainian).
- Matuzova, Vera, 1979. *Angliiskie srednevekoveye istochniki IX–XIII vv.* [English medieval sources of the 9th–13th centuries.] Teksty, perevod, kommentarii / Pod red. V. T. Pashuto, Moskva, Nauka, 266 old. (in Russian; in Latin).
- Melnychuk, Oleh, 2009. Starodavnii Halych v istorii katolytskoi Tserkvy XIII–XIV st. (za arkhelohichnymy danymy) [Ancient Halych in the history of the Catholic Church of the 12th–14th centuries. (according to archaeological data)], *Halytska mytropoliiia v istorii yevropeiskoho khrystyanstva. Materialy Mizhnarodnoi naukovoii konferentsii. Halych, 14 travnia 2009 roku*, Halych: Informatsiino-vydavnychiy viddil Natsionalnoho zapovidnyka «Davnii Halych», s. 242–244. (in Ukrainian).

Paslavskiy, Ivan, 2012. Yakym «ruskym koroliam» papa Honorii III adresuvav svoho lysta vid 17 sichnia 1227 roku? [To which "kings of Rus" did Pope Honorius III address his letter of January 17, 1227?], *Visnyk NTSh*. Lviv, ch. 48, s. 25–27. (in Ukrainian).

Pelenskyi, Yosyp, 2018. Halych v istorii serednovichnoho mystetstva na osnovi arkeolohichnykh doslidzhen i arkhivnykh dzherel, *Halych. Zbirnyk naukovykh prats / Za red. M. Voloshchuka*, Ivano-Frankivsk: Lileia-NV, seria. 2, vyp. 4, 319 old. (in Ukrainian).

Petrushevych, Antin, 1881. *Istorycheskoe yzvestie o tserkvy sv. Panteleimona blyz horoda Halycha, teper kostele sv. Stanislava oo. Frantsyskanov, iako drevneishem pamiatnyke romanskoho zodchestva na Halytskoi Rusy s pervoi polovyny XIII stoletia* [Historical news about the church of St. Panteleimon near the city of Halych, now the Church of St. Stanislava oo. Franciscan, as the oldest monument of Romanesque architecture in Galician Rus' from the first half of the 13th century], Lvov: Izhydenie y sobstvennost Stavropyhiiskago Instytuta, 119 old. (in Ukrainian).

Tomenchuk, Bohdan, 2000. Davnii Halych v istorii Tserkvy (XII – pochatku XVII st.) [Ancient Halych in the history of the Church (XII – beginning of XVII centuries)], *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Istorii*, Ivano-Frankivsk: Plai, vyp. 3, s. 3–12. (in Ukrainian).

Chornyi, Modest, 2011. Orhanizatsiia dominikanskykh monastyriv u mistakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy KhIII–XIV stolit [The organization of Dominican monasteries in the cities of Central-Eastern Europe in the 13th–14th centuries], *Actes testanibus. Yuvileinyi zbirnyk na poshanu Leontii Voitovycha. UKRAINA: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist / Vidp. red. M. Lytvyn*, Lviv: NAN Ukrainy. Instytut ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha, vyp. 20, s. 727–736. (in Ukrainian).

Chornyi, Modest, 2009. Formuvannya zemelnoi vlasnosti dominikanskykh monastyriv Halychyny u XIII – pershii polovyni XV st [The formation of land ownership of the Dominican monasteries of Halychyna in the 13th - the first half of the 15th centuries], *Hurzhiivski istorichni chytannia*. Zbirnyk naukovykh prats, Cherkasy, s. 259–263. (in Ukrainian).

Chubaty, Mykola, 1965. *Istoriia Khrystyianstva na Rusy-Ukraini* [History of Christianity in Rus'-Ukraine], Rym; Niu York: Ukrainyskyi Katolytskyi Universytet, t. 1 (do 1353 r.). 816 old. (in Ukrainian).

SHCHhaveleva, Natalia, 2004. *Drevniaia Rus v Polskoi istorii IAna Dlugosha* [Ancient Rus in Polish History by Jan Dlugosz]. Knigi I–IV. Tekst, perevod, komentarii / Pod red. A. Nazarenko, Moskva, Pamiatki istoricheskoi mysli, 495 old. (in Russian; in Latin).

Andrii Stasiuk

Ph.D., Head of the Scientific and Educational Department of the National Reserve «Davnii Halych», Halych

THE FRANCISCAN MISSION IN HALYCH IN THE 13TH CENTURY: HISTORY AND LEGEND

The article examines the issue of the possibility of establishing a Franciscan mission in Halych, one of the capital centers of the state of the Romanovychi dynasty in the 13th century. The outlined issues are somewhat indirectly presented in the historiography, as well as little reflected in contemporary sources. At the same time, the Minorite historical tradition, based on an uncritical reading of the sources, dates the appearance of the Friars Minor in Halych to 1238, linking the foundation of the convent with the person of the Kraków prince Boleslaw the Shy. Many other Franciscan legends about the arrival of the Minorites in Rus' in general and Lviv in particular also define the 13th century as the time of the beginning of missionary work here. While analyzing the political and religious circumstances during the 13th century, it should be noted that despite the activity and stability of the contacts of various ruling princely and royal dynasties in Halych with the Roman Curia, there is still no direct confirmation of the functioning of the Franciscan mission here. At the same time, the socio-economic, cultural, and political-religious ties of medieval Halych with the countries of Latin Europe are well represented, both in written and archaeological sources. Therefore, it is pretty likely that in the capital center of the Galician land, there were separate missionary centers for followers of the Latin rite. Mainly among them, merchants, groups of burghers (perhaps the German community), and mercenary knighthood, who needed the spiritual protection of the Catholic Church, should be singled out. It is possible that in the 13th century, along with other missionary clergy, the Franciscans were also involved in this process.

Keywords: Halych, Galician land, Franciscans, Latin rite, Roman popes, monastery, monks, Rus', Romanovich dynasty.